

Valentin Pozaić

MORAL NA SPORTSKIM BORILIŠTIMA

Stari Grci nisu bili kulturni
zato što su imali onakve
sportske igre,
nego su takve igre imali
zato što su bili
visoko kulturni.

Jura] Jurjević

U ovom se prinosu s čudorednog stajališta žele razmotriti značenja i dometi čovjekovih zalaganja i ostvarenja na sportskim borilištima. Stoga je potrebno da ukratko pobliže odredimo ta dva područja.

Jednostavno rečeno, *sport* je bilo prigodno bilo sustavno čovjekovo bavljenje tjelesnim vježbama i igrama radi stjecanja boljeg tjelesno-duševnog stanja. U *Proglasu sportaša*, u Rimu godine 1984., nalazimo opširan pjesnički opis sporta:

Sport je radost življenja, želja za samoizricanjem u slobodi, naprezanje radi savršenog samoostvarivanja u slobodnom zalaganju; to je susret i odmjeravanje s drugima, odnos prema prirodi i društvenoj sredini. Sport je činilac ljudskog dozrijevanja, moralnog i društvenog odgoja; pospješuje ljudske odnose i daje važan doprinos uljudjenom životu. Po svojoj sveobuhvatnosti uzdiže se na međunarodnu razinu kao sredstvo bratstva i mira.¹

¹ *Proglas sportaša* prigodom Međunarodnog jubileja sportaša u Rimu 12. IV. 1984.; potpisali su ga uprava i natjecatelji; navod uzet iz: *Lo sport tra medicina e morale*, Roma, 1985, str. 15.

Tako ocrtan, sport uključuje u sebi igru, tjelesni napor i natjecanje, nadmetanje, makar u nekom širem smislu riječi. Vješto i snažno raspolažući svojim tijelom, nadvladavajući prepreke i odmjeravajući se s drugima, sportaš doživljava trenutke istinske radosti i ushićenja. Tu se podrazumijeva jednako sport u amaterskom smislu — ukoliko se netko njime bavi za vlastitu razonodu, povremeno, premda možda uz pouke i sustavno, kao i sport u profesionalnom shvaćanju — kad se u sport ulaže puno vrijeme, kad se nekom udruženju stavlja na raspolaganje pod određenim uvjetima vlastite sposobnosti; ovdje sportaš može biti unaprijeđen ili isključen, kažnjen ili nagrađen, a redovito je plaćen — već prema visini svojih uspjeha i prema zapaženosti u javnosti.

Uz taj svijet sporta u strogome smislu neizbježno su vezani i oni koji vode svu organizatorsku brigu te oni koji sport prate, dive mu se, zanose se njime i u njemu uživaju. U gledalištu, svakako, posebno mjesto zauzimaju navijači. U tu vrstu valja ubrojiti svaku osobu koja je izgubila smisao za smireno prosuđivanje igara i predstava, koja se pristrano zanosi za svojim miljenicima bez stvarne prosudbe svojih želja s obzirom na stvarnost. U posljednjim desetljećima u sportskoj se djelatnosti pojavio još jedan svijet, svijet sredstava priopćivanja. Ta sredstva, odnosno ljudi koji se njima posvećuju, ulaze između sportskih igara i predstava i gledalaca, navijača, sa svim svojim mogućim pozitivnim i negativnim doprinosom. Pri moralnom vrednovanju i prosuđivanju nekog sportaša i sportskog događaja treba uzeti u obzir sve te elemente, jer tek tako možemo dobiti ispravnu sliku stvarnosti.

Moralna je teologija, u svjetlu razuma i vjere, čovjekovoj praksi usmjerena znanost o vrijednostima i obvezama koje iz tog svijeta proizlaze za čovjekovo slobodno i odgovorno djelovanje. Doživljaj čudoredne svijesti, iskustva, pojavljuje se u čovjeka pri susretu slobode i poziva koji dolazi od vrijednosti. Svaki čovjek u dubini svoje duše doživljava, iskušava slobodu izbora.² Slobodni čin izbora kojim odabire određenu vrijednost, u određenim okolnostima, čin je samoodređenja i samoostvarenja u tome životno-povijesnom prostoru i vremenu.

U slobodnom izboru na čudorednom području — tamo gdje se čovjek određuje upravo u svem značenju svojega dostojanstva osobe, a ne u pojedinim, više ili manje korisnim vještinama — njegova se osobnost izgrađuje prema vrijednosnom idealu koji ga poziva. Taj ga ideal nadilazi, i čovjek je do kraja života u trajnom naporu i zamahu da ga dohvati.

Čovjekovo čudoredno ostvarenje ujedno označuje oslobođenje od vanjskih i unutrašnjih sputanosti zla, kao i postizanje sve većeg sklada između poziva vrijednosti i odgovora slobode u srži

² Ovdje se ne možemo upuštati u teoretske raspave o pitanju ljudske slobode.

osobe, u savjesti. Toj se svijesti Bog objavljuje izravnim djelovanjem Duha Svetoga, na nama često nespoznatljiv način, kao i posebnom objavom kroz povijesti spasenja, napose u osobi Isusa Krista.

Polazeći od moralnog iskustva, u svjetlu razuma i vjere, Drugi će se vatikanski sabor izraziti o naravi i zadaći moralne teologije ovako: »Ona treba rasvijetliti uzvišeni poziv vjernika u Kristu i njihovu obvezu da u ljubavi donesu plod za život svijeta.«³

Da li i kako čovjekova sportska djelatnost ulazi u horizonte njegova *uzvišena poziva*, i koje su to *obveze ljubavi* koje iz toga proizlaze za život svijeta, za njegov osobni, pojedinačni i društveni život?

Neizbježiva prožimanja

Čovjek, kao tjelesno-duhovno biće, nikada ne djeluje samo kao tijelo, ni samo kao duh. On uvijek djeluje kao cjelina. Tijelo ima posredničku ulogu između čovjekova unutrašnjega ja i vanjskoga svijeta, između čovjeka i društva, između čovjeka i Boga. Tijelo je mjesto izričaja i priopćenja. Stoga je moralna dužnost svakoga pojedinca da usavršava, štiti i razvija sposobnost tijela i to pod vidikom spremnosti da može prikladno odgovoriti na poziv bližnjega, a još više na Božji poziv.

Tek po tom vidljivom elementu svojega bića čovjek može razvijati i ostvarivati svoje cijelo biće. Sva ta obilježja dolaze do izražaja i u sportskoj djelatnosti. Istinska sportska djelatnost uistinu je odraz svega čovjeka i svrha joj je ostvarivanje cjelovita čovjeka. Ona obuhvaća ne samo atletske vještine i sposobnosti nego također inteligenciju, volju i osjećajnost. Odatle je očito da sport, budući da zahvaća čovjeka u svojoj njegovoj osobnosti, pripada izrazito ćudorednom, moralnom području čovjekova života i djelovanja.

Novost pojave

Proučavajući današnji svijet sporta, nailazimo na tvrdnju da »možda nijedan kolektivni nadnacionalni fenomen ne zaslužuje danas takvu sociološku i psihološku analizu kao sport«.⁴ Doista, u životu pojedinca i u društvu sport se danas pojavljuje u sasvim različitom ruhu i dometima od onih prije nekoliko desetljeća. To se jednako tiče i onih koji se sportom bave, kao i na one koji sportske događaje prate, zanimaju se za njih.

³ *Dokumenti II. vatikanskog koncila, Zagreb, 1970, OTb. 16.*

⁴ Tako misli M. Scheler, Navod uzeti iz E. GIUS — A. SALVINI, »Sport«, u: *Dizionario di sociologia, Cinisello Balsamo (Milano) 1976, str. 1. 196.*

Baviti se sportom danas nije više samo razonoda i povlastica biranog i malog broja mladeži. Uza sve više slobodnog vremena, današnji se čovjek sve više bavi, okreće za sportskom razonodom. Zahvaljujući također sve većem razumijevanju i napretku u ljudskosti danas se sportom mogu baviti i tjelesno prikraćeni, invalidi... Broj onih koji se danas bave sportom gotovo je beskranjan. Početni školski programi, i zahtjev upućen svima odmalena, kasnije prerasta u amatersko, a kod nekih i u profesionalno zanimanje sportom. Sport se razvija u vlastiti sistem. On više nije neki više ili manje slučajni zbroj osoba i skupina. Tu su druge, savezi na narodnoj i međunarodnoj razini, s vrlo složenim upravama, programima i zadacima.

Uz to ide i sasvim nova pojava — zahvaljujući raskošnim izvještajima tiska, radija i televizije sa sportskih polja — da golema mnoštva zanosno i strastveno prate sportske priredbe. Sport danas, kao malo koji drugi događaj, okuplja i združuje i sportaše i gledaoce u nepredvidive oblike susreta. Ta se mnoštva redovito prepuštaju ugođaju radosnog i zabavnog promatračkog sudjelovanja u igri, ali se, međutim, mogu prepustiti i valu nerazumne i nepredvidive *navijačke* strastvenosti.

Činjenica je da je sport mjesto prvotno individualnog značaja poprimio društveni. U život mnogih ljudi ušao je kao predmet općeg interesa. Ukoliko neizbježno zahvaća, posredno ili neposredno, u ponašanju ljudi, ukoliko djeluje na to ponašanje, uvjetuje ga i mijenja, sigurno ulazi na područje morala, ćudoređa i tako postavlja mnoga moralna pitanja i osobnog i društvenog značenja.

Bliskost i novost

Sve dosadašnje studije o sportu, s moralnoga gledišta, uglavnom upozoravaju na činjenicu da još nema razvijene sustavne teologije sporta, da smo još na počecima. I premda se bez ikakve dvojbe može prihvatiti određena zakašnjelost na teoretskom području, slobodno se može istaknuti da je u praktičnome životu, tj. da je ona življena teologija, bila vrlo bliska sportu. Svijet sporta, kao svijet tjelesno-duhovne djelatnosti, nije ni stran ni tuđi kršćanskome pogledu. Tek u savršenstvu cjelokupnoga čovjeka, uključujući i njegovu tjelesnu dimenziju, kršćanin vidi sliku Božju. Stoga nimalo ne iznenađuje što među ljubiteljima sporta ima i nasljednika sv. Petra. Pio XI. bavio se sportom, praktično i teoretskim izlaganjem, sve do izbora za papu. Ivan Pavao II. nastavlja pak, ponekom na ćudenje, svoj hobi i kao papa.

Činjenica je da je Crkva u svojim školama i prilikom različitih mladenačkih okupljanja velika mnoštva mladih usmjeravala na sportske djelatnosti i zanimanja. Bilo je to u vrijeme dok druš-

tvo još nije vodilo smišljenu i sveobuhvatnu brigu za tjelesni odgoj i igru mladeži. Naime, istinska proslava ljudskog savršenstva, u njegovim bitnim tjelesno-duševnim sastojcima, naravni je hod na putu do više ili manje svjesnog priznanja i proslava čovjekova Stvoritelja, a što je Crkva spontano uvidjela i ostvarila.

Apostol Pavao rado se služio slikama sa sportskih borilišta, koje su njegovim vjernicima Grcima bile vrlo bliske.⁵ Zajednici kršćana u Korintu piše: »Zar ne znate? Tijelo vaše hram je Duha Svetoga koje je u vama, koga imate od Boga, te niste svoji. Jer, kupljeni ste otkupinom. Proslavite, dakle, Boga u svom tijelu!« (1 Kor 6, 19–20). Pišući Timoteju, sportsku sliku borbe i utrke primjenjuje na ljudski životni tijek: »Dobar boj sam bio, trku završio, vjeru sačuvao. Stoga, pripravljen mi je vijenac pravедnosti koji će mi u onaj dan uzvratiti Gospodin, pravedan sudac; ne samo meni, nego i svima koji s ljubavlju čekaju njegov Pojavak« (2 Tim 4,7-8).

Polazeći od Pavlovih tekstova, Ivan Pavao II. razvija svoju misao:

Evo, apostol naroda koji se, da bi ponio Kristovu poruku svim narodima, poslužio pojmovima, slikama, izrazima, načinom izražavanja, filozofskim i literarnim podacima ne samo iz židovske tradicije nego također iz grčke kulture, nije se ustezao uključiti sport među ljudske vrijednosti koje su mu služile kao oslonac i polazna točka za dijalog s ljudima vlastita vremena. Priznao je, dakle, temeljnu vrijednost sporta, smaterajući ga ne samo predmetom usporedbe da bi osvijetlio viši etički i asketski ideal nego također u njegovoj unutrašnjoj stvarnosti faktorom za odgoj čovjeka i komponentom njegove kulture i njegove civilizacije.⁶

Vježbalište igre i života

Poznata latinska izreka *Valja moliti da bude zdrav duh u zdravu tijelu*,⁷ poznatija je u svojem skraćenu obliku *Zdrav duh u zdravu tijelu*. Tom se poučnom izrekom ne želi reći da duh može biti zdrav samo u zdravu tijelu, nego da briga za tijelo ne smije previdjeti vrijednosti duha kao istinskog temelja tjelesnog savršenstva. Jer, sklad je ideal, kako izlaže papa Pavao VI:

Crkva gleda u sportu gimnastiku tijela i gimnastiku duha. vježbanje moralnog odgoja, i zato se sportu divi, odobrava ga i oh-

⁵ Usp. E. de PAMFILIS, *Tempo libero, turismo e sport: la risposta della Chiesa*, Roma-Padova, 1986, str. 189-190.

⁶ IVAN PAVAO II., *Homilija* za vrijeme mise prilikom Međunarodnog jubileja sportaša, u: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Città del Vaticano 1984, VII/1, str. 1006 (12. IV.).

⁷ *Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano* (Juvenalij, *Satire* X, 356). Skraćeni oblik: *Mens sana in corpore sano*, - usp. Z. DOROGHY, *Blago latinskog jezika*, Zagreb, 1976. str. 256.

rabruje u njegovim različitim oblicima... to više što ulaganje tjelesnih sila prati ulaganje moralnih snaga koje od sporta mogu učiniti veličajnu osobnu disciplinu, ozbiljno uvježbavanje društvenih veza, utemeljenih na poštivanju vlastite riječi i osobe drugoga, počelo društvenog povezivanja koje uspijeva izgrađivati prijateljske odnose čak i na međunarodnome planu.⁸

Sport je zauzimanje svega čovjeka, i na cijelu čovjeku ostavlja tragove: »Sport ili odgaja ili kvari, izgrađuje ili razgrađuje onoga tko se njime bave ili ga strastveno prati.«⁹ Opće je uvjerenje da je istinska sportska djelatnost, uz postizanje skladna tjelesna razvoja, škola vjernosti, poštenja, hrabrosti, umjerenosti, vladanja samim sobom, izdržljivosti u naporima — sve izrazito moralne ljudske i kršćanske kvalitete. U toj su školi također i oni najbuntovniji i najumišljeniji sebičnjaci naučili uvidati i priznati svoje granice i domete drugih; štoviše, naučili su prihvaćati pokraj sebe prisutnost boljih od sebe, naučili su se svladavati i pobijediti same sebe, a to je preduvjet svake istinski sportske pobjede.

Odgojna uloga u životu pojedinca i društva nije sportu nešto dodatno ili sporedno, nego bitno vezano uza nj. Ne može, naime, biti tjelesnoga savršenstva, postignutog tjelovježbom, bez odgo-varajuće duševne uravnoteženosti neke osobe.

Vjernicima u Korintu Pavao piše »Svaki natjecatelj sve moguće izdržava; oni da dobiju raspadljiv vijenac, mi neraspadljiv« (1 Kor 9,25). U tim je riječima sadržana velika istina o sportu, kao i njegova simbolika za ljudski život općenito. Već je Job govorio: »Borba je život čovjekov na zmiji« (Job 7,1).¹⁰ U svijetu propagande potrošačkoga stila života, pojam discipline, tj. vladanja samim sobom, svojim nagonima i prohtjevima, pojam samoodricanja, nije rado čuven ni prihvaćen. Mnogi se, na vlastitu štetu i propast, radije daju namamiti rječitošću o zalaganju, uspjesima i odgoju na temelju spontanosti i neposrednog zadovoljstva i užitka svake vrste. Spontano je dobro — glasi slogan a da se pritom zaboravlja kako se kao spontane u čovjeku pojavljuju i negativne sklonosti, i ne samo one. Naprotiv, sportska djelatnost i uspjesi svjedoče o tome da su ustrajan i dugotrajan napor i odricanje, kada su preuzeti svjesno i slobodno kao više vrijednosti i postignuća, jedini jamac uspjeha, istinske radosti, smirenosti i samoostvarenja.¹¹

⁸ PAVAO VI, »Biciklistima 'Giro d'Italia'«, u: *Insegnamenti di Paolo VI*, Città del Vaticano, 1964, 11, str. 893.

⁹ F. ANGELINI, »L'attività sportiva come celebrazione della persona umana«, u: *Lo sport tra medicina e morale*, Roma, 1985, str. 18.

¹⁰ Prijevod prema Vulgati: *Militia est vita hominis super terram*. Hrvatska Biblija ima: *Nije V vojska život čovjekov na zemlji?*

¹¹ *Urazgovoru za Vjesnik za vrijeme Univerzijade '87.* u Zagrebu Slobodanka Čolović tumači svoje uspjehe (trčanje 800m— 1:56,51) i svoj doživljaj: »Moj je naj-

Sasvim je razumljivo, a to iskustvo obilno potvrđuje, da se kreposti stečene u sportu prelijevaju i na druga područja čovjekova života: »Sport postaje vježbalište ne samo za igru nego i za život — škola snažnih kreposti, obuka za dostignuća i pobjede duha.«¹² Istinski je sport prilika za samoostvarenje pojedinca, ili da postignuća ostvaruje sam napose ili zajedno s drugima udružen u nekoj skupini, momčadi. Sport u skupini ima svoje zasebno značenje: tu se pojedinac vježba vlastitu podlaganju ne samo pravilima igre nego također stilu drugih suigrača i propisima unutar vlastite momčadi.

Provjerom vlastitih snaga, ali i u solidarnosti s drugima, sportaš slobodno biranje sportske djelatnosti i zalaganja doživljava kao područje novih iskustava i osvježnja. Prolazi kroz iskustvo da može, ali ne mora pobijediti, da pobjeda nije jedina i najviša svrha, u skladu s plemenitim olimpijskim geslom: *Važno je sudjelovati!*

Opasnosti od sporta

Sport se pojavljuje kao »uočljiva društvena pojava našega vremena i kao važan dio kulturno-društvenoga života«¹³, jer svojom privlačnom snagom zahvaća ljude različite dobi, društvenoga podrijetla, političkih pogleda, vjerskih uvjerenja i svjetonazora. U sportaša i kod gledališta pojavljuju se prvotno viši motivi, kao što su plemenitost i radost sudjelovanja u sportu, čestitost i poštenje u igri, poštivanje suparnika, izdržljivost i umjerenost u naporima... Uz te prvotne pojavljuju se i drugotni motivi, kao npr. častohleplje, bezobzirna želja za postignućima, nepoštedna i nepoštena borba... Štoviše, ne samo da se pojavljuju nego se zbog složenosti ustrojstva u suvremenim uvjetima, usred društveno-političkih upletanja u sport, može dobiti dojam kao da su drugotni motivi prevladali nad onim protivnima. Doduše sport može biti zdrav, ali to nije svaki i u svim okolnostima; sport može pozitivno utjecati na razvoj osobe, ali to nije uvijek činjenica; sport može zbližavati ljude i narode, ali može imati i suprotne učinke.

veći adut — upornost... Čovjek se u životu za nešto opredjeljuje. Bila sam vrlo mlada (12 godina) kad sam se opredijelila za atletiku. Istog tog trenutka, jasno, prihvatila sam, potpuno svjesno, sve obaveze sportskog života i sve ostalo što iz toga proistječe. Dakako, ne kao namet, već kao želju. I zaista mi ništa ne nedostaje. Trčim. Dakle, uživam u nečemu što volim... Ne, nisam se ničega odrekla, samoodricanje je riječ koja je izbačena iz mog rječnika« (usp. *Vjesnik, Panorama subotom*, 18. srpnja 1987, str. 5.).

¹² IVAN PAVAO II., »Igračima nogometnog kluba SPAL« (4. IV. 1981.), u: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, Citta del Vaticano, 1981, IV/1, str. 685.

¹³ R. ANDERSEN, »Die ethische Relevanz des Sports«, U: *Handbuch der christlichen Ethik*, Freiburg-Basel-Wien, 1982, sv. 3, str. 510.

Plemenitom izazovu na svim natjecanjima: *Brže, više, snažnije*¹⁴, kao da je jedina svrha sportsko ostvarenje sportaša, zaboravljajući na čovjeka u njemu, na njegovu ljudskost. Kada se u svijetu sporta polazi od osnovnoga načela da je ljudski život sa svim svojim tjelesno-duhovnim vlastitostima dragocjen Božji dar, povjeren čovjeku na brigu i skrb, a nije predmet samovoljnog raspolaganja, tada su sve sportske djelatnosti samo različiti načini i oblici služenja čovjeku u dostojanstvu njegove osobe. Ako se, međutim, pozornost usredotoči samo na vanjske vidike, na sportska ostvarenja, neizbježive su prevare, drogiranja, potplaćivanje te izrabljivanje sportaša na razne načine. Tada se izlaže opasnosti ne samo tjelesni nego i duhovni integritet, cjelina sportaša. Takvi postupci »nemaju ništa zajedničko sa sportom, nego jednostavno znače kriminalna djela«.¹⁵

Častohleplje i želja za pobjedom pošto-poto jednako mogu biti prisutni u sportaša na terenu kao i u gledalaca. Kada se sportaš u želji da se što brže i lakše popne na sam vrh slave, preda vodstvu častohleplja, neće se sustezati da pregazi čestitost u igri i u natjecanju, a sama će igra i natjecanje potamnjeti na njegovu horizontu vrednovanja. Na tome ga putu nemalo ugrožavaju navijači i sredstva priopćavanja. I jedni i drugi raspiruju pomamnost za prvakom, za sportskim idolom, što je put prema fanatizmu gdje se gubi svaka razumna mjera kao i svaki dobar osjećaj sportskog duha.

Sam sportaš za ljude gladne i žedne visokih postignuća ionako nije osoba, nego robot koji mora uspjeti — ili je osuđen na propast. Ništa neobično ako se takvi navijači pojedinih momčadi koriste sportskim susretima kao pogodnim prilikama za izljeve nasilja jezikom i mišicom. To može napose doći do izražaja pri nadmetanju sportaša iz dvaju različitih naroda, kad su jedni i drugi pod pritiskom nacionalnih boja i ponosa. Nasuprot tome, gledalište umiruje, a sportu vraćaju njegovu draž spoznaja i činjenica da se pobjednicima prilikom amaterskih igara na *Univerzijadine* sviraju njihove nacionalne, nego studentska himna *Gaudeamus*.

Sasvim osobito i pod čudorednim vidikom posebnu ulogu i odgovornost na području sporta imaju sredstva društvenog priopćavanja. Preko njih se, naime, lako može stvarati i mijenjati javno mišljenje bilo u prilog bilo protiv sportaša pojedinca i sporta općenito.

Doduše, profesionalnome sportašu potrebni su gledalište i sredstva javnog priopćavanja, kao i on njima, ali, ipak, na drugi način.

¹⁴ Geslo olimpijskih igara: *Citius, altius, fortius* — *Brže, više, snažnije*.

¹⁵ W. KROFF, »Grundsätze zu einer Ethik der Ethosformen Heutigen Sports«, u: *Handbuch der christlichen Ethik*, Freiburg-Basel-Wien, 1982, sv. 3, str. 529

Sportaš se često nađe pod izvanjskim pritiskom zahtjeva za pobjedom, za izvrsnim, prvim mjesto. To je psihičko i novčano prisiljavanje na uspjeh, a to pak od njega zahtijeva da se izlaže naporima preko mjere razboritosti s obzirom na vježbe i uloženo vrijeme. Kao ishod toga on često zanemaruje obitelj, izgradnju vlastite osobe na drugim važnim područjima. Zato se događa da se u nekih sportaša snažno uočava nakazni nerazmjer između sportske kulture i kulture uopće. Sportaš nerijetko živi u trajnoj napetosti i duševnoj uznemirenosti. Nije rijedak slučaj da atlet mora iskusiti križ napuštenosti i osamljenosti, malaksalosti i poraza, nerazumijevanje i prezira. Na svoj način, ako je nošen svjetlom i snagom vjere, bit će kadar otkupljivati sebe i okolinu, prihvaćajući u stvarnosti svojega zbivanja pashalno otajstvo smrti i života, ropstva i oslobođenja, poraza i proslave.

Uz mnoga pitanja o ispravnosti sporta, o dostojanstvu čovjeka sportaša, neovisno o osvojenim medaljama, postavlja se temeljno pitanje: »Nije li u biti život veći poklon negoli sva postignuća?«¹⁶, tj. ne bi li, ipak, trebalo ispraviti red vrijednosti.

U redovitoj stvarnosti sportskog zanimanja, vježbanja i nastupa ne traži se da sportaš mora uvijek nanovo prizivati više ciljeve. Dosta je da je to njegovo trajno duševno i voljno raspoloženje koje ga nosi, a da pojedinim postupcima ne zaniječe i ne osujetiti svoje načelno opredjeljenje.

Novac danas u sportskim igrama ima veliku, prečesto preveliku ulogu. Idealno gledajući, sport kao igra morao bi se držati daleko od novca. Plaćenički sport uopće nije sport, nego jagma za novcem. Nešto od toga, bar službeno i u javnosti, još je uvijek na snazi: plaćeni sportaši, tj. profesionalci ne mogu sudjelovati na olimpijskim natjecanjima; ta su vrata otvorena samo idealistima-amaterima. No, problem se lako riješi: profesionalci se lako upišu na neki fakultet — i odmah su idealisti, prividni amateri.

Činjenica je, međutim, da u današnjim uvjetima i zahtjevima sportaš ili mora biti iznimno bogat, ili mora netko, obično neka organizacija, stajati iza njega. Troškovi obuče, odjeće i ostalih potrepština te putovanja silno su veliki. Budući da mladi ljudi redovito nisu bogati, ako žele napredovati, prisiljeni su potražiti *kupca* za svoje sposobnosti. To samo po sebi još ne bi bilo zlo. No, dok je sportaš u cvatu i naponu, nerijetko drugi njime trguju, često uz basnoslovne svote, bez dvojbe protivno njegovu osnovnom pravu i dostojanstvu da odlučuje sam o sebi, da ne bude roba na kojoj drugi olako zarađuju. To je istodobno i ništa manja uvreda tolikih ljudi koji uz veliko zalaganje, napore i odricanja

P. JAKOBI, »Der Dienst des Christen an der Befreiung des Menschen — auch im Sport-«, u: P. JAKOBI - H. E. RÖSCH (izd.), *Sport zwischen Freiheit und Zwang*, Mainz, 1981, Str. 147.

zarađuju tek ono najnužnije, a možda čak ni to. S pravom se postavlja pitanje o javnome moralu društva u kojemu sportaš — po volji i zakonu društvenih struktura — bez okolišanja zahtijeva i dobiva stan i ostalo, a učitelj, profesor i slična zvanja presudno važna za odgoj budućih naraštaja ne mogu o tome niti sanjati. »Čudnih li vremena, čudnih li običaja!«¹⁷ Bjelodano je da je sport u čvrstoj vezi s društvom i da nije ništa lošiji od društva u kojem je nastao.

Načelno, ne može se ići za time da se drugotni motivi sporta — priznanje, novac, ugled — jednostavno ozloglase. Sve to ima svoju vrijednost i svoje značenje. Tako i s obzirom na novac: ako npr. netko većinu svojega vremena i svojih sposobnosti ulaže u sport, zašto ne bi smio i živjeti od sporta, barem za vrijeme dok se njime bavi — kao i druga zvanja, npr. umjetnik...

U ozračju častohleplja i želje za uspjehom pojavljuje se i *droga*, *doping*. Droga je napast, jer daje dojam buđenja nadljudskih sila radi postizanja uspjeha. Činjenica je, međutim, da droga organizmu ne stvara nikakve nove snage, nego samo sabire još one preostale; skuplja ih i spaljuje u krajnjem naporu za postignućem cilja — često nametnutog i neostvarivom za mogućnosti toga sportaša. Zato je potrebno da mu se drogom prividno ukloni umor i probudi snaga. S medicinskog stajališta to je pravo trovanje organizma.

S gledišta ljudskosti uzimanje tih podraživala uvreda je i ne-lojalnost prema kolegama natjecateljima. Sam pak sportaš prestaje biti čovjek-osoba, premeće se u čovjeka-stroj za proizvodnju trenutačno poželjnih postignuća. Na dugu stazu najveći je gubitnik sam potrošač, sportaš.¹⁸ Ne treba međutim, zaboraviti ni to da droga, osim razornog djelovanja na tijelo, pogađa i duševne sposobnosti, pogađa i razara cijelu osobnost.

Opasni sportovi izravno pogađaju tjelesnu cjelinu, sportašev fizički integritet, a posredno također cijelu osobu, osobni integritet. Ima sportova koji redovito sa sobom nose opasnosti, rizik od ozljeđivanja tijela ili, jednostavno opasnosti za život, kao što su automobilske trke, ili šakanje — boks. Budući da je čovjekova moralna obveza da čuva svoj život, da ga bez opravdana razloga ne izlaže opasnosti, štoviše, da ga unaprijedi, prije nego što se upušta u sport, morao bi se pitati i dati si jasan i moralno prihvatljiv odgovor u vezi s opasnostima koje ga čekaju na tom području.

Osnovno je obilježje ljudskoga postojanja, u ograničenosti spoznaje i mogućnosti, da trajno živi u opasnosti za cjelovitost

Izreku *O tempora, o mores!* upotrijebio je Ciceron (106 — 43) u govoru protiv Katiline; usp.: Z. DOROGHY, *Blago latinskog jezika*, Zagreb, 1976, str. 257.

¹⁸ Usp. I. FUČEK, »Eksplozija droge — simptom nedostatka vrijednosti«, u: *Obnovljeni Život* 4 (1982) 337-356.

tjelesnog života, te u opasnostima za sam život. Dvije su, međutim, sasvim različite vrste takvih opasnosti. *Neizbježive*, koje čovjek mora svakodnevno prihvatiti da bi ispunio životno poslanje, te *izbježive*, uklonive, koje bi mogao i morao izbjegavati ili ukloniti, ali se u njih nerazumno i neodgovorno upušta, ciljajući na neke druge koristi vrijednosno niže razine.

Tako je npr. sjesti u automobil, ići na radno mjesto, poduzeti istraživanje u nepoznato već opasnost, rizik. Međutim, čovjek nije dužan izbjegavati svaku i najmanju opasnost. Bez preuzimanja takve prirodene vrste rizika ne bi bilo ni napretka ni budućnosti. Koliko je moguće, treba ih ukloniti ili bar svesti na najmanju mjeru, ako postoji opravdan razlog da im se izloži.

Međutim, sasvim je druge vrste opasnost, rizik, sjesti u neispravan automobil, ne provesti potrebne zaštitne i sigurnosne mjere na radnome mjestu...¹⁹ Tu je već u korijenu, i neopravdano, preuzetno poigravanje s rizikom, koje za sobom povlači moralnu krivnju, već prema težini opasnosti za život.

Poneka opasnost prati gotovo svaki sport. Neki od sportova, međutim, u sebi uključuju, predviđaju ili čak idu za teškim ozljedama. Izrazita vrsta takva sporta jest boks. I amateri i profesionalci imaju samo jedan cilj: zadati najkobniji udarac — i tako ukloniti suparnika. Osim toga, svaki žestoki udarac u glavu znači određeno oštećenje moždane kore, čije se stanice ne obnavljaju. Posljedice su često kobne.²⁰ Kroz razdoblje od 40 godina, tj. od 1945. do 1985. boksački je ring donio 375 žrtava, prosječno 10 na godinu.²¹

Tjelesne i duševne posljedice, oštećenje zdravlja i mnogi smrtni slučajevi bili bi dostatni razlozi za krajnje strogo moralno vrednovanje boksa. Međutim, ono što jest »težnja urođena samoj borbi: ozljediti suparnika²²«; to je nakana, za tim se ide.

Dvadesetpeti skupština Svjetskog udruženja liječnika, u Veneciji 1983., osudila je boks kao sport.²³ U očekivanju zabrane šakanja od sportskih i političkih vlasti, skupština je donijela niz prijedloga da se bar donekle ublaži njegova pogibeljnost. To više iznenađuje činjenica što se i u nekim kršćanskim sredinama boks zastupa i širi kao vrsta sporta koji pogoduje razvoju, hrab-

¹⁹ Usp. E. CHIAVACCI, *Morale della vita fisica*, Bologna, 1979, str. 17–19.

²⁰ Usp. članke o ozbiljnim bolestima Muhameda Alija: »Zar je moguće da elokventni 'brbljivac iz Louissvillea' danas muca?« (*Vjesnik* od 10. i 24. kolovoza 1987.). Kao druge posljedice boksa, zbog ozljeda moždanih centara, spominju se tjelesna malaksalost i psihička otupljenost.

²¹ E. SGRECCIA. «L'etica dello sport», u: *Lo sport tra medicina e morale*. Roma, 1985, str. 109-110.

²² G. PERICO, »Sport«, u: *Dizionario enciclopedico di Teologia Morale*, Roma, 1973, str. 976,1.

²³ Usp. E. SGRECCIA, *L'etica dello sport*, str. 110.

rosti, proračunatosti, lukavosti itd. Možda zato što su još uvijek u modi različiti toreadori. Kako smo daleko od gladijatora? Koliko bi trebalo izgubiti moralna oječaja da se i gladijatori pribroje sportašima?!

Općenito govoreći, mjerilo za preuzimanje opasnosti naći ćemo u odgovoru na pitanja: ima li prednost jedan vidik, dio čovjekova ostvarenja, *brže, više, snažnije*, ili čovjek u cjelosti? Jesu li i koje opasnosti mjerive s visokim ostvarenjima? Pod kojim se uvjetima mogu uzeti opasnosti s trajnim i teškim posljedicama da bi se ostvarila prolazna postignuća? Očito, to nisu samo medicinsko-pravna pitanja nego također i moralna.

Jednako mora biti izvan svake rasprave i sumnje, a to je da prvenstvo i prednost pripada osobi, a ne sportskim postignućima. U nekim sasvim osobitim slučajevima neće uvijek biti lako naći odgovor, a pogotovo taj odgovor neće biti primjenljiv na sve slične slučajeve. Do rješenja će se morati ići u svjetlu osnovnih načela, a pod vodstvom razboritosti.

Osoba u središtu pozornosti

Grčka izreka *Čovjek je mjerilo svega*, ako scpravo shvati, u svjetlu svetopisamske objave o čovjeku kao najuzvišenijem među svim stvorenjem²⁴, upravo je ono mjerilo koje se traži za prosudbu svekoliko čovjekova zauzimanja na polju sportske djelatnosti. Geslo »Sport je za osobu, a ne obratno«²⁵, nije nipošto samo zvuč-

Dostojanstvo, veličina i vrijednost čovjekove osobe temelji se na Božjim darovima ocrtanim u biblijskim tekstovima:

»Na svoju sliku stvori Bog čovjeka,
na sliku Božju on ga stvori,
muško i žensko stvori ih.
I blagoslovi ih Bog...
(Post 1,27-28)

Što je čovjek da ga se spominješ,
sin čovječji te ga pohodiš?
Ti ga učini malo manjim od Boga,
slavom i sjajem ga okruni.
(Ps 8,5-6.)

Ta znate da niste otkupljeni nečim raspadljivim,
srebrom ili zlatom,
nego dragocjenom krvlju Krista.
(1 Pt 1,18-19. usp. 1 Kor 6,20.)

Dodajmo još i ovo »Kolika li mora biti vrijednost čovjeka pred očima Stvoritelja ako je taj čovjek 'zavrijedio imati takva i velikog Otkupitelja', ako je 'Bog dao svoga Sina Jedinorođenca' da čovjek 'ne umre nego da ima život vječni'« (IVAN PAVAO II., *Otkupitelj čovjeka*, br. 10). Opširnije o ljudskome dostojanstvu usp.: V. POZAIĆ, *Život dostojan života*, Zagreb, 1983, str. 38-42.

P. G. PESCE, »Sport e persona umana«, u: *Lo sport tra medicina e morale*, Roma, 1985, str. 168.

na fraza. To je vrlo zahtjevna istina i stvarnost. To je mjerilo kojim se mjeri valjanost ili promašenost sportskih natjecanja i priredbi.

Ako su »tjelesne kretnje *kultura* tek onda kada su sredstva u kojima ćemo izraziti neko plemenito duševno stanje«²⁶, onda »šport mora stajati u službi cjeline čovjekove osobe, tjelesna kultura mora stajati u službi kulture duha«.²⁷

Sport u kojem sportaš ne promiče sebe kao osobu, gdje mu se kao osobi krnji ugled, zaslužuje prijekor i osudu, a nipošto divljenje. Istinski sport »ne smije biti svrha samome sebi... On je u službi čitava čovjeka: dakle, daleko od toga da ometa intelektualno i moralno usavršavanje, treba da ga unapređuje, pomaže i pospješuje«.²⁸ Istinski sport, gdje je u središtu pažnje čovjek-osoba, pre-rasta u umjetnost i pjesmu; kroza nj se čovjeku otkriva ljepota ljudskoga tijela kojoj se divi, veliča je i produbljuje. Ljepota ljudskog tijela postaje očitija zahvaljujući pokretima, stilu, tehnici, pojedinačnoj maštovitoj sposobnosti. Tako se po sportu uspijeva oživotvoriti ono što slikarstvu i kiparstvu ostaje statično, nepokretno. Ne radi se tu o jednostranu isključivu uzdizanju tjelesnosti i tijela, već o njegovoj sposobnosti i prikladnosti da omogući prodor duha, ostvarenje čovjeka u njegovoj cjelini.

Osnovni zahtjev da u sportu u središtu pažnje mora biti čovjek u svojem dostojanstvu ljudske osobe ponavlja također određene zahtjeve za odijevanje i druženje sportaša obaju spolova. Bilo bi nerazborito i neodgovorno previđati ili ne htjeti uočiti i tu stranu sportske zbilje. Osjećaj opreza, stidljivosti, nekog odstojanja i izrazita međusobnog poštovanja traži se bezuvjetno i na tome području. Postoje vrijednosti, više od sportskih ostvarenja, koje iziskuju određeno dostojanstvo, nepovredivost, poštovanje sama sebe, drugih i gledalaca. Za to se traži dobar moralni osjećaj a on je plod vrijednosno uravnotežena čudorednog stila života. Ta se očekivanja i ti zahtjevi ne daju strogo propisati, ali se osjećaju, doživljavaju unutrašnjim uvidom u određeno stanje i traže se kao prijeko potrebni sastavni dio igara u plemenitome smislu.

Uistinu ostvaren čovjek, za čime idu i sva sportska nastojanja, lakše prepoznaje i prihvaća druge ljude i u miru živi s njima. Tako je sport moguće sredstvo međusobna zbližavanja i promicanja mira. Zato je Ivan Pavao II. mogao reći sportašima: »U ovom tako čudesnu i tako mučnu vremenu zauzmite se za izgradnju kulture ljubavi, civilizacije ljubavi. Toj izgradnji vi može-

²⁶ J. JURJEVIĆ, »Sport i kultura«, U: *Obnovljeni život A* (1982), str. 373.

²⁷ R. ŠILIĆ, »Krist i šport«, U: *Dobri Pastir* 5-6 (1980), str. 185.

²⁸ PIO II., »Nagovor Međunarodnoj skupštini sportskog tiska«, u: *Discorsi e Messaggi di Pio XII*, sv. XIII, Str. 364-365.

te pridonijeti sportom, priznavajući jedni drugima znak Božjeg očinstva i bratstva u Kristu.«²⁹

Istina je da su u nekim povijesnim razdobljima i sredinama, pa još i danas, različiti režimi porobljavali sport radi svojih ideologija, rušili ga na razinu čista obožavanja tijela i tjelesne snage ili su ga pak pretvarali u predvojničke vježbe. Unatoč tome sport nije izgubio i ne gubi svoju osnovnu vrijednost, usmjerenje i svrhu. Društveno-političko uvjetovani sistem sporta bilo kojega povijesnog razdoblja nije jedini mogući. Potrebno je, i moguće, da se neprestano radi na usavršavanju i približavanju sporta njegovu izvornu idealu.

Kao razonoda u slobodno vrijeme u suvremenome ritmu života sport je dragocjeni lijek protiv pretjerano ukalupljenog i krletskog načina života u gradskim sredinama i glomaznim stambenim građevinama. Zahtjev je to ljudi iz prenapučenih gradskih četvrti bez prostora za izlazak, šetnju i a razonodnu igru. Zahtjev je to ljudi koji, zbog skraćena radnog vremena, ne znaju ni što ni kamo sa slobodnim vremenom.

Današnji razvoj sustavno organiziranog i natjecateljskog, profesionalnog sporta, ne zatvarajući oči pred njegovim negativnostima, možemo slobodno promatrati kao dar našoj civilizaciji. To je često prigoda da se susretnu ljudi i narodi koji inače ne uspijevaju nadvladati međusobne podjele. I premda bi bila očita zabluda vjerovati i nadati se da će olimpijske igre ostvariti sveopće bratstvo i mir, u njima ipak odsijeva simbol jednoga jedinstvenog i ujedinjenog svijeta.

Redovita je i sasvim prihvatljiva pojava da gledaoci bodre svoje miljenike, sportaše svoje momčadi ili svoje narodnosti. Ipak nisu rijetki prizori gdje pljesak poberu bolji, makar su oni na drugoj strani osjećajne zagrijanosti nazočnoga mnoštva. Odras je to, u danim uvjetima, olimpijskoga gesla da je važno sudjelovati, čestito i pošteno se natjecati, a bolji neka pobijedi, nek bude pohvaljen i nagrađen. Svjedočanstvo je to da je istinsko sportsko ostvarenje kadro probuditi duboke ljudske osjećaje izvorne pravednosti svuda gdje se ona pojavi.

Budući da je čovjek u svoj istini svojega postojanja, uključno i u istini svojega sportskog postojanja, »prva staza kojom Crkva mora poći, ispunjavajući svoje poslanje«, jer upravo je taj čovjek »prvi i osnovni put Crkve, put što ga je sam Krist zacrtao«³⁰, Crkva, pa ni vjernik, ne može ostati ravnodušna pred stvarnošću sporta; ne može promatrati sportsku djelatnost kao rubnu i beznačajnu društvenu pojavu. Uloga je i zadaća sporta služenje i po-

²⁹ IVAN PAVAO II., *Homilija* za vrijeme mise prilikom Međunarodnog jubileja sportaša, u: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, IV/1, str. 1009-1010.

³⁰ IVAN PAVAO II., *Otkupitelj čovjeka*, br. 14.

moć čovjeku da unaprijedi svoje ljudsko dostojanstvo. Zato mu je potrebna i nenadomjestiva moralna dimenzija, trajno podsjećanje da je u središtu pažnje — bar bi tako trebalo da bude — čovjek, onaj isti čovjek koji je u središtu pažnje Crkve i njezine poruke Božjeg spasenja i Božje ljubavi.

MORALITY IN THE AREA OF SPORTS

Summary

The author points out the fact that sport in today's world is of manifold significance not only for those who are involved in it, but also for those who enjoy watching it. The field of sports encompasses not only the individual's athletic skill and ability, but also his intelligence and feelings, that is, man in the entirety of his person. From this it is evident that the area of sports should be considered its own distinct moral sphere in human life. The author, then, analyzes the positive and negative views of sporting activities, of dangerous sports and of dangerous activities related to sports. If attention in sport is ultimately focussed on the good of the human person, it is then ethically and morally not only acceptable but also very desirable.